

Nederlandse historie op een porseleinen pijp. Arjan de Haan

Soms vind je pijpen die op meerdere manieren zó bijzonder zijn dat je ze graag met anderen wil delen. Dit is zo'n pijp en hieronder volgt zijn verhaal. (Zie afbeeldingen 5 en 6 op de achterzijde kaft.)

De pijp.

Het gaat hier om een porseleinen `stummel` pijp, gemaakt in Duitsland in het midden van de 19^e eeuw. De steel is gemerkt in blauw onderglazuur met `PFS` hetgeen staat voor Schney.

Op de voorzijde zien we een zeilschip, om precies te zijn een kofschip, met registratienummer 244 op de rode vlag. Onder het scheepsportret staan 3 namen:

*Sara Anna Cornelia
H.J. Engelkens
P.P. Muntendam*

Op de achterzijde vinden we een rijmpje:

*Zie mijn erkentenis,
In simpelheit beweezen
Daar 'k uw mijn Dankbaarheid
Toebrengte steeds door dezen.
Naast God! Had ik van uw
Mijn welvaart steeds te wagten
Zou ik, dan nu in Stand,
Naar Dankbaarheid niet trachten?
En dus vereer ik uw
Dees pijp om op op gemak
In leed'gen tijd te rooken
De beste baai tabak*

Met daaronder de tekst:

*Vereering
Aan den Wel: E: Gestr: Heer
De Heer H.J. Engelkens
Burgemeester te Winschoten
Prov: Groningen*

Nu komt het zelden voor dat zoveel informatie over één persoon op een pijp bij elkaar te vinden is, en door de melding van "Burgemeester te Winschoten" had ik een mooi aanknopingspunt om eens op onderzoek uit te gaan.

H.J. Engelkens.

Herman Johan Engelkens (afb. rechts) is geboren in Weener (Oost Friesland, Duitsland) op 8 Juli 1797. Hij verhuisde op jonge leeftijd naar Groningen waar hij Romeins en hedendaags recht studeerde aan de Hogeschool van Groningen. In 1821 promoveert hij. Drie jaar later, in 1824, trouwt hij met Sara Anna Cornelia Spandauson (ook wel Spandau), en na 4 jaar, in 1828, wordt hun eerste zoon geboren: Hajo Albert. Nog vier kinderen volgen in een rustig tempo; in 1833; Henriëtte Elise, in 1840 Alida Maria, in 1842 Sara Anna Cornelia (vernoemd naar haar moeder), en in 1848 Jacobus. Het daaropvolgende jaar vindt er een familietragedie plaats, de laatstgeboren zoon overlijdt op éénjarige leeftijd.

Nu dan, de zoektocht naar dhr Engelkens begon bij zijn burgemeesterschap van Winschoten, en dat bleek ook zo te zijn. Hij was zestien jaar lang burgemeester, van 1838 tot 1854. Echter, hier houdt zijn loopbaan niet op. Vanaf 1838 was hij tevens advocaat te Winschoten. Daarnaast had hij een functie als arrondissements betaalmeeester te Groningen. Zijn conservatieve politieke ambities gingen echter verder. Eerst naar de Provinciale Staten van Groningen voor de landelijke stand, waar hij van 1842 tot 1849 een zetel had, en direct daaropvolgend van 1849 tot 1850 was hij lid van de Eerste kamer der Staten-Generaal voor Groningen. Na deze drukke periode ging hij het (iets) rustiger aan doen. Hij werd rechter-plaatsvervanger van de Arrondissementsrechtbank te Groningen en van 1853-1862 zat hij nogmaals in de provinciale Staten van Groningen, maar ditmaal voor het kiesdistrict Oude Pekela.

Nogmaals de pijp.

Met de bovenstaande geschiedenis zijn we al een stuk verder met het verklaren van de pijp. Blijkbaar werd deze tijdens zijn burgemeesterschap gegeven dus hij valt in eerste instantie te dateren tussen 1838 en 1854.

Op de pijp komt tevens de naam P.P. Muntendam voor. Ik neem aan dat hij de gever is van de pijp en deze in opdracht heeft laten beschilderen voor Engelkens. Uit oude stukken is bekend dat hij kofschip kapitein was met als jongste melding de aankomst met het kofschip Geziena te Hellevoetsluis in 1839. De Geziena heeft registratienummer 356, en het schip op deze pijp nr. 244. Het is dus niet hetzelfde zeilschip. Dit houdt tevens in dat de pijp iets krapper te dateren valt tussen 1840 en 1854.

De laatste naam op deze pijp is Sara Anna Cornelia. Het is al gebleken dat dit de voornamen zijn van zowel de vrouw alsmede een dochter van Engelkens. Mijn vermoeden is echter dat het hier tevens om de naam van het afgebeelde kofschip gaat.

De pijp en de politiek

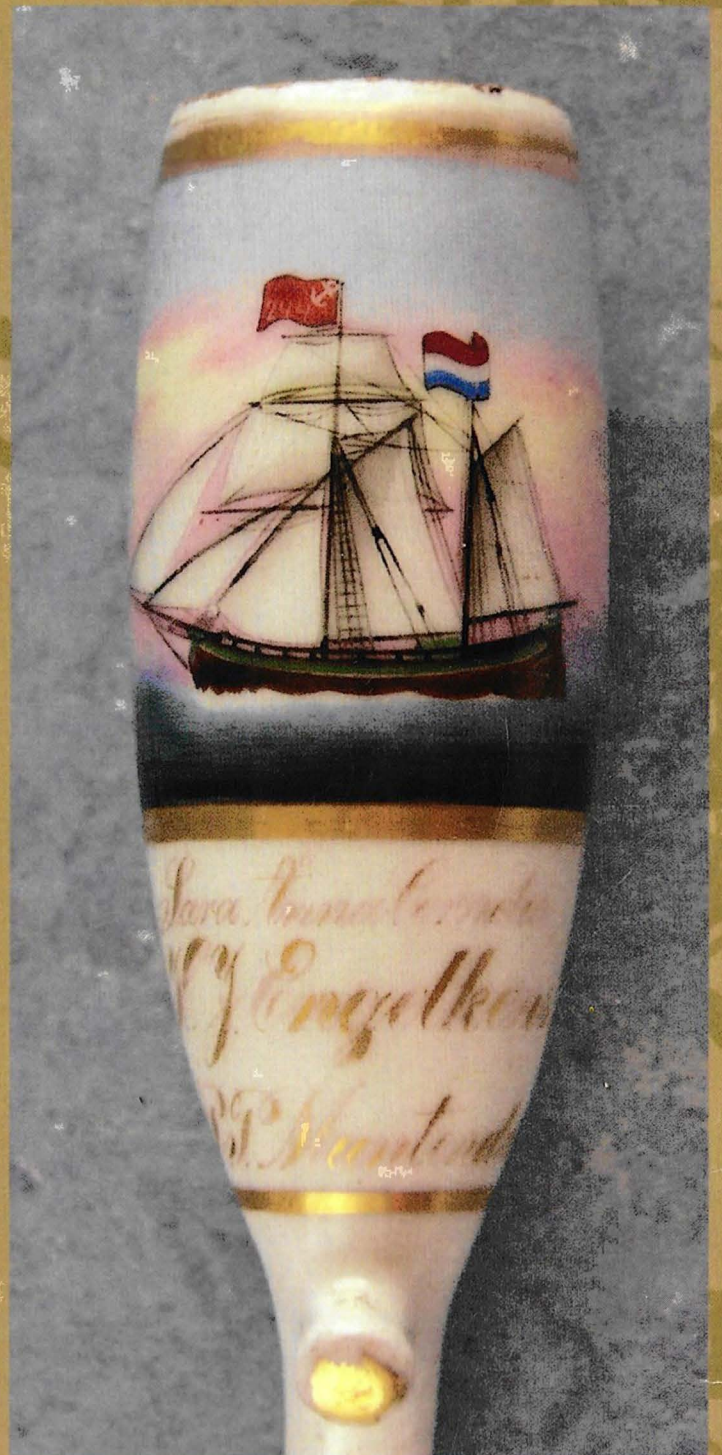
Nu dan, aangenomen dat mijn bovenstaande beredenering correct is, waarom geeft schipper Muntendam zijn kofschip de naam van de vrouw van H.J. Engelkens, en waarom geeft hij tevens deze pijp?

Het is 1850 en we zijn in de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Onder druk van Pruisen komt minister Van Bosse met nieuwe scheepvaartwetten die de rechten op de Rijnvaart afschaffen en de vrije handel voorstaan. Zowel Amsterdam als Groningen hadden hier ernstige bedenkingen tegen en H.J. Engelkens sprak zich namens Groningen uit tegen het wetsvoorstel.

Mijn vermoeden is dat schipper Muntendam zelf ook conservatief was en als dank voor Engelkens oppositie de pijp heeft laten maken en zijn kofschip heeft omgedoopt. Dit houdt in dat de pijp exact te dateren zou zijn op 1850.

Waarom niet later? Omdat de scheepvaartwet toch door ging en hier binnen korte tijd niets dan bloei en welvaart uit voortkwam, met als gevolg dat ook Amsterdam en Groningen voorstanders werden. Er was dus geen reden meer om te belonen voor de oppositie.

Kortom, een buitengewoon divers stukje vaderlandse historie op een bijzondere Duitse pijp.

Afbeelding 5 en 6, Porseleinen pijp gemaakt door Schney in Duitsland. Deze pijp is in opdracht gemaakt als geschenk aan H.J. Engelkens, burgemeester te Winschoten. Zie artikel "Nederlandse historie op en porseleinen pijp, pag. 2078.